

LİBYA OPERASYONU ÖRNEĞİNDE “UÇUŞA YASAK BÖLGE” UYGULAMASI VE HUKUKİ DAYANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Selcen ERDAL*

ÖZET

“Arap Baharı” adıyla bir anda Ortadoğu’yu etkisi altına alan halk hareketlerinin en önemli örneklerinden biri Libya’da yaşanmıştır. Libya’da gözler önüne serilen kanlı süreç, uluslararası toplumun müdahalesine gerekçe oluşturmuş ve “uçuşa yasak bölge” uygulamasına başvurulmasına neden olmuştur.

Söz konusu müdahale ve uçuşa yasak bölge uygulaması, barışa yönelik bir tehdit algılamasının ve kuvvet kullanma içermeyen önlemlerin uluslararası barışı sağlamaya yeterli olmadığı görülmesinin ardından Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1973 sayılı karara dayanmaktadır.

Uçuşa yasak bölge uygulamasının hayata geçirilmesi, pasif bir eylem gibi görünmekle birlikte, askeri bir müdahaleye dönüşmesi kuvvetle muhtemel bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla, bu uygulamanın dayanağının Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın 42. maddesi olması gerektiğini tespit etmek mümkündür.

ANAHTAR KELİMELEER: Libya Arap Cumhuriyeti, Uçuşa Yasak Bölge, Libya Operasyonu, 1970 Sayılı Karar, 1973 Sayılı Karar.

THE APPLICATION OF “NO-FLY ZONE” AND ITS LEGAL THEORY IN THE EXAMPLE OF LIBYA OPERATION

ABSTRACT

One of the most significant public acts named "Arabian Spring" which has an immediate effects in Middle East has arisen in Libya. The

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

bloody period in Libya has caused a legal ground for international public interference and led to a consultation for “No-Fly Zone”.

After it has been perceived as a threat for peace and recognized that the cautions without force has not been sufficient for international peace, the interference and the application of no-fly zone in question has led upon the resolution no. 1973 which was taken by the Security Council.

Although the application of no-fly zone can be perceived as a passive action, it is a highly probable case that can be turn into a military action. Accordingly it is possible to state that the resource for this application must be the 42th. article of the Charter of United Nations.

KEYWORDS: *Libyan Arab Jamahiriya, No-Fly Zone, Libya Operation, Resolution No. 1970, Resolution No. 1973.*

I. GİRİŞ

Ortadoğu, tarihin bütün dönemlerinde, doğal kaynakları, stratejik özellikleri ve bölgede yaşayan insanların köken, kültür ve inanç yönünden gösterdikleri farklılıklar dolayısıyla, bitip tükenmez krizlere maruz kalan ve istikrar arayışları sürüp giden bir bölge olmuştur¹.

Ortadoğu'nun değişmeyen kaderi, bu kez de kötü yaşam koşulları, demokrasi ve insan haklarından yoksunluk temelinde baş gösteren ve “Arap Baharı” adıyla nitelendirilen isyan hareketlerinde kendini göstermiştir. 17 Aralık 2010 tarihinde, Tunus'ta, zabitanın mallarına el koyması nedeniyle, Muhammed Bin Buazizi adlı bir seyyar satıcı kendini ateşe vermiş; bu bireysel eylem, tüm Arap dünyasını etkisi altına alan söz konusu halk hareketlerinin ilk adımını oluşturmuştur².

¹ **KÜTÜK Dilek**, “Libya'daki Gelişmelerin Ortadoğu ve Dünya Politikasına Etkileri”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/1832-libyadaki-gelismelerin-ortadogu-ve-dunya-politikasina-etkileri>, (14.02.2012).

² Arap dünyasında yaşanan en büyük değişime neden olan bu halk ayaklanmaları, Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve

Yaşanan bu kitlesel gerilim, kanlı çatışmaları ve toplu katliamları beraberinde getirmiş; devlet güçlerinin isyancılara verdiği sert yanıtlar her gün binlerce sivilin yaşamını yitirmesine neden olmuştur. Böyle bir sürecin yaşandığı en önemli örneklerden birini de Libya oluşturmaktadır. Zira, Libya hükümetinin iç karışıklık çerçevesinde özellikle ülkenin doğusunda ortaya çıkan ayaklanmayı kanlı şekilde bastırma çabası, uluslararası toplumun kuvvet kullanmasına kadar giden yolun başlangıcı olmuştur³.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 1973 sayılı kararın alınması neticesinde Libya'ya müdahalede bulunulmuş; bu müdahale kapsamında, daha önceki tarihlerde de başvuru olan bir uygulama ile tekrar karşı karşıya kalınmıştır. “Uçuşa Yasak Bölge” (no-fly zone) olarak adlandırılan bu uygulama, hukuki dayanağı bakımından netleştirilmeye, nitelendirilmeye muhtaç görünmektedir.

Bu amaçla çalışmada, Libya'nın iç savaş sürecine kadar geçirdiği tarihsel evreler kısaca ortaya konulacak; iç savaş ve uluslararası operasyon süreci genel hatlarıyla aktarılacak ve uçuşa yasak bölge kavramının hukuki dayanağı netleştirilmeye çalışılacaktır.

II. TARİHSEL SÜREÇ

Libya, Afrika kıtasında yer alan ülkeler içinde Sudan, Cezayir ve Kongo'dan sonra, 1.759.540 kilometrekare ile en büyük yüzölçümüne sahip ülkedir⁴. Kuzeybatısında Tunus, batısında Cezayir, güneyinde Nijer ve Çad, güneydoğusunda Sudan, doğusunda ise Mısır ile komşudur. Bu topraklar, yedinci yüzyılın başında Müslüman Araplar tarafından fethedilmiş ve 900 yıl süren Arap egemenliği sırasında, yerli halkı oluşturan Berberilerin çoğunluğu Müslüman olmuştur. 1551 yılında Osmanlı hâkimiyetine giren Libya toprakları, 1911 yılına kadar Osmanlı

Yemen'de büyük çaplı; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Lübnan ve Fas'ta küçük çaplı olarak baş göstermiştir.

³ **AKSAR Yusuf**, “Uluslararası Hukukta Devletin Sorumluluğu: Libya Örneği”, Uluslararası Yatırım Hukuku Bağlamında Libya Krizi, (Ed.: M. Macit Kenanoğlu/Ali Yeşilirmak), s. 47.

⁴ **CEVİZ Nurettin**, “Libya Tarihine Kısa Bir Bakış”, Ortadoğu Analiz, C. 3, S. 27, Mart 2011, s. 81; **EL-KİHYA Mansur Ömer (Çev: Saadet Yıldız İnal)**, Libya'nın Kaddafi'si, İstanbul 2001, s. 33.

Devleti'nin görevlendirdiği valiler tarafından yönetilmiştir⁵. 1912 yılında, Osmanlı Devleti ile İtalya arasında, Trablusgarp Savaşı sonrasında imzalanan Uşi Andlaşması uyarınca Libya'nın yönetimi İtalya'ya devredilmiş; İtalya'nın Libya topraklarındaki hâkimiyeti, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar sürmüştür⁶.

İkinci Dünya Savaşı sonunda İtalya'nın ülkeden tamamen çekilmesi ve Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yapılan çalışmalar neticesinde, 7 Ekim 1951 tarihinde Libya Birleşik Krallığı Anayasası kabul edilmiş ve 27 Kasım 1951'de Libya'nın bağımsızlığı ilan edilmiştir⁷.

Bağımsızlığını kazanan Libya, ekonomik gücünün yetersizliği sebebiyle, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ile bazı andlaşmalar yapmıştır. Yapılan bu andlaşmalar çerçevesinde, 1950'li yıllar boyunca ülkenin en önemli gelir kaynağı, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin sağladığı dış yardımlar ve ülkede askeri üsler oluşturma karşılığında verilen kiralar olmuştur⁸. 1959 yılında zengin petrol rezervleri bulunmuş olmasına rağmen, yönetimin bu kaynakları da iyi kullanamaması üzerine iç muhalefet gelişmiştir.

Gelişen bu muhalefet hareketinin sonucunda, 1 Eylül 1969 tarihinde, 27 yaşında genç bir subay olan Muammer Kaddafi liderliğindeki bir grup asker yönetime el koymuş ve Krallığa son vererek Cumhuriyeti kurmuşlardır.

Sosyal adalet odaklı söylemlerle iktidara gelen Kaddafi, devrimci bir dış politika ve Batı karşıtlığı temelinde bir siyasi anlayış sürdürmüştür⁹. İlk yıllarda, Kaddafi tarafından yürütülen bu politikaya karşı uluslararası kamuoyu sessiz kalmış ve fakat 1980'li yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri Libya'ya karşı baskıcı bir politika uygulamaya başlamıştır. 1988 yılında terörizme destek verdiği

⁵ **CEVİZ**, s. 82-83.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. **CEVİZ**, s. 83-86.

⁷ **CEVİZ**, s. 86; **EL-KİHYA**, s. 121.

⁸ **CEVİZ**, s. 87; **ÖZŞİMŞİR Şafak**, “Tarihsel Süreçte Libya ve Bugünkü İsyenlar”, <http://www.politikakademi.org/2011/04/tarihsel-surecte-libya-ve-bugunku-isyenlar/>, (14.02.2012).

⁹ **EL-KİHYA**, s. 197.

gerekçesiyle¹⁰ başlayan Libya üzerindeki Amerika Birleşik Devletleri ambargosunu; 1992 yılında Birleşmiş Milletler ve 1994 yılında da Avrupa Birliği ambargoları takip etmiştir. Uygulanan ambargolar sonucunda yaklaşık 20 milyar dolar zarar eden Libya ekonomisi çökme noktasına gelmiş; ülkedeki işsizlik %30'lara, enflasyon ise %50'lere çıkmış, maaş artışları dondurulmuştur¹¹. Bu gelişmeler üzerine Kaddafi karşıtı kabilelerin tepkisi artmış; bu süreçte, Kaddafi politikalarını eleştiren kabileler karar alma sürecinden dışlanmış ve sindirilmiş, bu da güçlü bir toplumsal muhalefetin oluşmasına zemin hazırlamıştır¹².

III. LİBYA İÇ SAVAŞI VE OPERASYON SÜRECİ

A. İÇ SAVAŞIN ORTAYA ÇIKIŞI

Devlet başkanlarının uzun süren hâkimiyeti, işsizlik, demokrasi ve insan haklarından yoksunluk gibi nedenlerle ortaya çıkan ve Tunus ile başlayıp Ortadoğu'yu etkisi altına alan isyanlar arasında en dikkat çeken örneklerden biri kuşkusuz ki Libya'da yaşanmıştır. Hükümete yönelik olarak başlamasına rağmen, Kaddafi'nin sert tutumları neticesinde hedef değiştiren bu isyan, ülkenin "Kaddafi yanlıları" ve "muhafifler" şeklinde bölünmesine neden olmuş ve 17 Şubat 2011 tarihi itibarıyla bir iç savaşa dönüşmüştür.

Libya'daki isyanların görünürdeki nedeni, avukat ve rejim karşıtı Fethi Terbil'in 15 Şubat 2011 tarihinde tutuklanması olmuştur. Terbil'in serbest bırakılması için Bingazi'de yapılan protesto gösterilerini, polis

¹⁰ Libya, gerçek anlamda ilk defa 1988 yılında, 103 sefer sayılı PanAm yolcu uçağının İskoçya'nın Lockerbie kasabası üzerinde düşürülmesi ve 270 kişinin ölmesi olayı ile uluslararası toplumun gündemine gelmiştir. Gelişen süreçte, Lockerbie faciası nedeniyle uzun süre Libya'ya ambargolar uygulanmış ve Libya adeta uluslararası ilişkilerden izole edilmiştir. 1999 yılına gelindiğinde, iki vatandaşının Hollanda'nın Lahey kasabasında İskoç hukukuna uygun olarak yargılanması kaydıyla, bu ülkeye teslim edilmesine rıza gösteren Libya, 2003'te devlet olarak Lockerbie faciasında sorumluluğunu ve mağdurların ailelerine tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Bkz. AKSAR, s. 47-48-49.

¹¹ CEVİZ, s. 89.

¹² ÖZŞİMŞİR Şafak, "Tarihsel Süreçte Libya ve Bugünkü İsyandar", <http://www.politikakademi.org/2011/04/tarihsel-surecte-libya-ve-bugunku-isyandar/>, (14.02.2012).

şiddet kullanarak bastırmaya çalışmış; yaralananların birçoğunun Libya'daki çeşitli kabilelere¹³ mensup kişiler olması, isyanları Kaddafi ile rejim karşıtı olan kabilelerin savaşı haline getirmiştir¹⁴. Kaddafi, iktidarı bırakmayacağını ve isyancı kabilelere savaş açtığını ilan ederken, yıllarca iktidardan dışlanan Kaddafi karşıtı kabileler ise bunu bir kan davası olarak gördüklerini ve Kaddafi istifa edene kadar protestolara devam edeceklerini duyurmuşlardır. Dolayısıyla, Bingazi'de başlayan ve kısa sürede başkent Trablus'a sığrayan Kaddafi karşıtı muhalefet hareketinin temelinde, iktidardan dışlanan ve sistematik olarak baskı ve sindirme politikalarına maruz kalan kabilelerin kendi iktidarlarını kurma hedefinin yattığını söylemek mümkündür¹⁵.

B. OPERASYON SÜRECİ

Yukarıda da belirtildiği gibi, Libya'da, kırk yılı aşkın süredir devam eden Kaddafi yönetimine son verilmesi amacıyla düzenlenen protestolar, kısa sürede ülke geneline yayılmış ve bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu süreçte, muhalif gruplara uygulanan şiddet, Kaddafi'nin “Direnene acımayacağız!”, “Nereye saklanırsanız saklanın sizi bulacağız!” şeklindeki açıklamaları¹⁶ ve ortaya çıktığı iddia edilen ağır sivil kayıp bilançosu¹⁷, durumun vahametini gözler önüne sermiştir.

¹³ Libya'nın sosyal yapısı için bkz. **AYHAN Veysel**, “Libya İç Savaşı: Kaddafi Rejiminin Sonu”, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1547>, (14.02.2012).

¹⁴ **ÖZŞİMŞİR Şafak**, “Tarihsel Süreçte Libya ve Bugünkü İsyancılar”, <http://www.politikakademi.org/2011/04/tarihsel-surecte-libya-ve-bugunku-isyancilar/>, (14.02.2012).

¹⁵ **AYHAN Veysel**, “Libya İç Savaşı: Kaddafi Rejiminin Sonu”, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1547>, (14.02.2012).

¹⁶ **USA Today**, 17.03.2011.

¹⁷ Bilgi edinmenin oldukça güç olduğu Libya'ya ait haberler, çoğu kez siyasi çıkarları olan ve doğruluğu denetlenemeyen görgü tanıklarının ifadelerine dayandırılmış; Güvenlik Konseyi de bu bilgilere göre hareket etmiştir. Bkz. **ARSAVA Füsün**, “Uluslararası Hukuka Uygunluk ve Meşruiyet Tartışmasında Bir Örnek Olarak Libya Askeri Operasyonu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 4, S. 13, Nisan 2013, s. 54.

Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011 tarihinde 1970 sayılı kararı¹⁸ oybirliğiyle almıştır. Söz konusu kararda Konsey, Libya Arap Cumhuriyeti'nde insan haklarının bütünsel ve sistematik şekilde ihlal edilmesini kınamış ve sivil ölümlerden duyulan derin endişeyi dile getirmiştir. Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümüne dayanarak, şiddet eylemlerine derhal son verilmesini ve halkın meşru taleplerinin yerine getirilmesi için adımlar atılmasını istediği söz konusu kararda Konsey, durumu Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk ettiğinin de altını çizmiştir.

1970 sayılı bu kararda, Libya Arap Cumhuriyeti'ne silah ambargosu uygulanması, Kaddafi'nin ve yakın çevresinin malvarlıklarının dondurulması ve bu kişilere seyahat yasağı uygulanması hükme bağlanmıştır. Bu kararın, Kaddafi'nin sivillere uyguladığı şiddeti sonlandırmak konusunda yetersiz kalabileceği inancı ile, ilerleyen günlerde daha sert yaptırım kararlarının alınabileceği de duyurulmuştur.

1970 sayılı kararın alınmasını takip eden süreçte sivillere karşı girişilen silahlı saldırıların şiddetini artırdığı gerekçesiyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 17 Mart 2011 tarihinde, Libya'daki gelişmelerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği tespitiyle 10 üye ülkenin 'kabul' ve 5 üye ülkenin 'çekimser' (Rusya, Almanya, Çin, Brezilya, Hindistan) oyuyla 1973 sayılı kararı almıştır¹⁹. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi söz konusu kararın alındığı toplantıyı sürdürürken, Kaddafi de kendisine bağlı güçlere "isyancılara merhamet göstermemelerini" emretmiştir²⁰.

1973 sayılı kararda Konsey, Libya'daki durumun kötüleşmesi, şiddetin tırmanması ve ağır sivil kayıplar hakkında duyduğu ciddi endişeyi ifade etmiştir. Söz konusu kararda, keyfi gözaltılar, hâlihazırda

¹⁸ **UN Security Council, S/RES/1970(2011)**, adopted by the Security Council at its 6491st meeting, on 26 February 2011.

¹⁹ **UN Security Council, S/RES/1973(2011)**, adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011.

²⁰ **KOÇ Şanlı Bahadır**, "Amerika-Sonrası Dünyanın İlk Krizi", <http://www.21yyte.org/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2011/03/23/6135/amerika-sonrasi-dunyanin-ilk-krizi-libya>, (12.09.2013).

gerçekleşen kayıp kişi vakaları, işkence ve yargısız infazlar dâhil olmak üzere, geniş çaplı ve sistematik insan hakları ihlalleri kınanarak, Libyalı yetkililerin 1970 sayılı kararın gereklerini yerine getirmedeği tespiti yapılmıştır.

Libya'nın egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve ulusal birliğine olan güçlü bağlılığın teyit edildiği 1973 sayılı kararda, Libya Arap Cumhuriyeti'ndeki durumun uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturmaya devam ettiği tespiti yapılmış ve Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde hareket etmek suretiyle, derhal ateşkes sağlanması ve sivillere karşı devam eden saldırı ve istismara son verilmesi istenmiştir.

Bu noktadan hareketle, ambargoların ekonomik ve askeri alanda özellikle Libya'yı yönetenleri etkileyecek şekilde gerçekleştirilmesi de kararda önemle belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, bu kararla Libya hava sahasını uçuşa yasak bölge ilan etmiş; sivillere yönelik şiddeti engellemek için “gerekli görülen bütün önlemler”in alınacağı ifadesiyle geniş bir müdahale kapısı açmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Libya'ya müdahaleye yeşil ışık yakan bu kararının ardından dünya liderleri Paris'te bir araya gelmiş; 22 ülkenin katıldığı bu zirveden Libya'ya müdahale edilmesi yönünde karar çıkmıştır.

19 Mart 2011 günü Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere'nin öncülüğündeki uluslararası askeri koalisyon, Libya'ya yönelik hava operasyonu başlatmış; Kaddafi düzenlenen bu operasyonu “İslam'a karşı yapılmış bir terör eylemi” olarak nitelendirerek, “ölmeye hazır olduğunu ve Libya'nın Libyalıların olduğunu” ifade etmiştir²¹. Bundan sonraki süreç ise kanlı ama çoğu zaman muhaliflerin lehine işleyen bir görüntü çizmiştir.

Koalisyon güçleri tarafından başlatılan bu operasyon, 24 Mart 2011 tarihi itibarıyla NATO'nun kontrolüne devredilmiş; NATO'nun hem uçuşa yasak bölge uygulamasından hem de silah ambargosunun denetlenmesinden sorumlu olması kararlaştırılmıştır. NATO tarafından yürütülecek bu operasyonun amacı, saldırı tehdidi altında bulunan sivil yerleşim bölgelerini ve sivilleri korumak olarak belirlenmiştir. Bu suretle

²¹ <http://www.mansethaber.com/abd-dunya-haber-1258.html>, (9.9.2013).

NATO tarafından, Birleşmiş Milletler kararındaki bütün askeri yükümlülükler üstlenilmiş ve uçuşa yasak bölge uygulaması çerçevesinde, Libya hava sahasındaki hareketler gözlem altına alınmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, uçuşa yasak bölge ilanının açıklanan amacı sivil halkın korunmasıdır. Dolayısıyla, 1973 sayılı karara bakıldığında, sivil halkın risk altında olduğu kabul edilebilir olduğu sürece, elbette katılan devletlerin siyasi iradeleri ve askeri kapasiteleri de göz önünde bulundurularak, uçuşa yasak bölge uygulamasının süresiz olarak devam ettirilmesi mümkün görünmektedir.

Karar doğrultusunda Libya'ya hava ağırlıklı bir operasyon düzenleyen NATO, 7 ay süre ile Kaddafi güçlerine ağır hasar vermiş, bir anlamda, devrim sürecinin katalizörlüğünü üstlenmiştir²². 20 Ekim 2011 tarihinde Kaddafi'nin öldürülmesiyle birlikte iç savaş süreci sona ermiş; Güvenlik Konseyi 27 Ekim 2011'de uçuşa yasak bölge uygulamasını ve 31 Ekim 2011 tarihi itibarıyla de askeri operasyonlara ilişkin yetkilendirmeyi kaldırmıştır.

IV. "UÇUŞA YASAK BÖLGE" KAVRAMI VE HUKUKİ DAYANAĞI

Hava sahası, ulusal hava sahası ve uluslararası hava sahası olmak üzere ikiye ayrılır. Ulusal hava sahası, bir devletin ülkesi üzerindeki hava sahasını belirtmektedir. Uygulanan uluslararası hukuka göre, devletlerin hava sahası, bu devletlerin egemenliği altında bulunan kara ülkesi ile buna bitişik olarak yer alan içsuların ve karasularının üzerinde bulunan hava sahasıdır. Ulusal hava sahasında geçerli olan hukuki rejim ise, ülke devletin tam ve münhasır egemenliğidir²³.

Dolayısıyla, basit ve genel bir ifadeyle "uçuşa yasak bölge"yi, bir başka devletin kara ülkesi ile buna bitişik olarak yer alan içsuların ve karasularının üzerinde bulunan ve uçuşların yasaklandığı hava sahası olarak tanımlamak mümkündür.

²² ALPTEKİN Gökhan, "Arap Baharı'nda NATO Etkisi ve Libya Operasyonu", <http://www.turksam.org/gencbakis/a2781.html>, (26.03.2013).

²³ PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 10. Baskı, Ankara 2011, s. 298.

Genellikle hem ülke devletinin askeri operasyonlarını engellemek hem de sivilleri korumak amacıyla başvurulabilen bu uygulama kapsamında, kural olarak, belirlenen bölgeye bir hava aracının sadece giriş yapması dahi yasağın ihlali anlamına gelir. Uçuş yasağı ihlal edildiği takdirde, uygulamayı etkin kılmak için, söz konusu hava araçlarının etkisiz hale getirilmesi ve/veya kara unsurlarının imha veya tahrip edilmesi mümkündür.

Genel olarak bakıldığında, söz konusu devletin ulusal hava sahasında ve yine aynı devletin hava araçlarına yönelik böyle bir uygulama, egemenliğe gerçek bir müdahale ve hatta ulusal hava sahasının de facto işgali anlamına gelir. Bu noktada, uçuşa yasak bölge uygulamasının hukuki dayanağına da değinmek gerekir.

Uçuşa yasak bölge uygulamasının hukuki dayanağını Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümünde bulmak mümkündür. Zira, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümünde yer alan hükümler, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için Örgütün alabileceği önlemleri ve bunların uygulanmalarını düzenlemektedir ve bu alanda başlıca sorumlu organ Güvenlik Konseyi'dir²⁴.

Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümünde yer alan 39. maddesinde, Güvenlik Konseyi'ne, uluslararası barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu tespit edip, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunma veya 41. ve 42. maddeler gereğince hangi tedbirler alınacağını kararlaştırma yetkisi verilmektedir²⁵. Başka bir ifadeyle, 39.

²⁴ **BOZKURT Enver**, Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, Ankara 2003, s. 30; **CHINKIN Christine**, “The Legality of NATO's Action in the Former Republic of Yugoslavia (FRY) Under International Law”, International and Comparative Law Quarterly, Vol. 49, No. 4, October 2000, s. 911; **KELSEN Hans**, “Collective Security and Collective Self-Defence Under the Charter of the United Nations”, The Use of Force in International Law (Ed.: Tarcisio GAZZINI/Nicholas TSAGOURIAS), Burlington 2012, s. 789.

²⁵ **Madde 39-** “Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu tespit eder ve uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. maddeler gereğince hangi tedbirler alınacağını kararlaştırır.”

maddede bir müeyyide mekanizması öngörülmekte ve öngörülen müeyyide mekanizmasının harekete geçirilmesi için gereken temel şart, “barışın tehdit edilmesi”, “barışın bozulması” veya “saldırı durumu”nun varlığının Güvenlik Konseyi tarafından tespit edilmesi olarak belirlenmektedir²⁶.

Anlaşılabacağı üzere, 39. maddede Güvenlik Konseyi’ne iki fonksiyon yüklenmektedir. Güvenlik Konseyi ilk olarak barışa veya barışın bozulmasına yönelik tehditleri²⁷ veya saldırganlığı belirleyecek, ikinci olarak da bu konuda tavsiyelerde bulunacak veya çözüm için hangi önlemlere başvurulacağına karar verecektir²⁸. Barışın tehdit edilmesine, bozulmasına veya saldırı durumuna ilişkin Güvenlik Konseyi tarafından yapılan tespitin ardından, uygulanacak müeyyide veya alınacak tedbirler, Andlaşmanın 40., 41. veya 42. maddelerine göre belirlenecektir.

Andlaşmanın 40. maddesinde geçici tedbirler düzenlenmiştir²⁹. Burada amaç, durumun daha da kötüye gitmesini 41. ve 42. maddelere başvurmaksızın önlemek ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi amacına bir an önce ulaşılmasını sağlamaktır. Bu tedbirler çatışma durumunun ağırlaşmasını önleyici, dondurucu tedbirlerdir³⁰. Zira 39. madde, böyle bir durumda Güvenlik Konseyi’nin

²⁶ **BOZKURT**, s. 26.

²⁷ Barışın hangi durumlarda tehdit edildiğinin veya bozulduğunun tespiti oldukça güçtür. Bu durumu kesin kural ve şekillere bağlamak imkânsızdır. Değerlendirmenin yapılmasında Güvenlik Konseyi’nin takdir yetkisi oldukça geniştir.

²⁸ **AREND Antony Clark/BECK Robert J.**, *International Law and the Use of Force*, New York 1995, s. 48; **BOZKURT**, s. 26; **KELSEN**, s. 788.

²⁹ **Madde 40-** “Durumun vahimleşmesine mani olmak üzere, Güvenlik Konseyi, 39. madde gereğince tavsiyelerde bulunmazdan veya alınacak tedbirleri kararlaştırmazdan evvel, ilgili tarafları, gerekli veya temenniye değer gördüğü geçici tedbirlere riayete davet edebilir. Bu geçici tedbirler herhangi bir şekilde, ilgili tarafların haklarına, iddialarına veya durumlarına hâlel getirmez. İşbu geçici tedbirlerin yerine getirilmemesi halinde, Güvenlik Konseyi bu noksanı gereği gibi nazara alacaktır.”

³⁰ **CİVELEK Jale**, “Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki

barışın yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunabileceğini belirtmiştir. Bu konudaki tavsiyeleri arasında, VI. Bölümdeki barışçı çözüm yollarına başvurulması da bulunabilir³¹. Madde metninde, bu tedbirlerin kapsamı belirtilmemiş ve tamamen Konsey’in inisiyatifine bırakılmıştır³².

Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın 41. ve 42. maddelerinde zorlayıcı tedbirler düzenlenmiştir. Zorlayıcı tedbirlerle ilgili 41. ve 42. maddeler uyarınca alınacak kararların bağlayıcılığı genellikle kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın 41. maddesine göre³³, Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi tedbirlerin alınması gerekeceğine karar verecektir. Madde metninde, ekonomik ve siyasi ilişkilerin kesilmesi, demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer ulaştırma araçlarının tamamen veya kısmen kesilmesi bu tedbirler arasında sayılmıştır. Dolayısıyla, bu maddeye dayanarak alınacak tedbirler silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyecek, ekonomik veya diplomatik nitelikte olabilecektir.

42. madde ise, silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren tedbirlere ilişkindir. Düzenlemeye göre³⁴, Güvenlik Konseyi 41. maddedeki

Dayanağı”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Y. 10, S. 1-2, 1990, s. 21; **SCHACTER Oscar**, “United Nations Law in the Gulf Conflict”, The American Journal of International Law, Vol. 85, No. 3 (July 1991), s. 454.

³¹ **CİVELEK**, s. 19-20; **KÜTÜKÇÜ Mehmet Akif/ERDAL Selcen**, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları (1946-1965), C. 1, Konya 2011, s. 22.

³² **AREND/BECK**, s. 48; **BOZKURT**, s. 32.

³³ **Madde 41-** “Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi tedbirlerin alınması lazım geleceğini tespit ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu tedbirleri uygulamaya davet edebilir. Bu tedbirlere, ekonomik münasebetlerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer ulaştırma vasıtalarının tamamen veya kısmen kesilmesi ile siyasi münasebetlerin kat’ı da dahil olabilir.”

³⁴ **Madde 42-** “Güvenlik Konseyi, 41. maddede tespit olunan tedbirlerin uygun olmayacaklarına veya uygun olmadıklarının sabit olduğuna hükmederse, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi için, hava, deniz veya kara kuvvetleri vasıtasıyla gerekli addettiği her türlü teşebbüse geçebilir. Bu teşebbüse, nümayişler, abluka tedbirleri ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz veya kara kuvvetleri tarafından yapılacak başka hareketler dahil olabilir.”

tedbirlerin uygun olmadığına veya olmayacağına hükmederse, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için hava, deniz veya kara kuvvetleri vasıtasıyla gerekli gördüğü her türlü teşebbüse geçebilecektir.

Yukarıda kısaca tanımı yapılan uçuşa yasak bölge uygulamasının hayata geçirilmesi, pasif bir eylem gibi görünmekle birlikte, aslında askeri bir müdahaledir. Zira, uçuşa yasak bölge uygulamasını etkin kılmak, ancak yasağı ihlal eden hava araçlarının etkisiz hale getirilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla, yetki tanınan kuvvetler tarafından, uçuş yasağı getirilen ülkenin uçaksavar, radar, pist gibi kara unsurları imha edileceği gibi, yasağa uymayan hava araçları da vurularak düşürülebilirler.

Sonuç olarak, uçuşa yasak bölge uygulamasının bir askeri müdahale olduğu kabul edildiğinde, bu uygulamanın dayanağının Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 42. maddesi olması gerektiğini tespit etmek mümkündür³⁵. Zira uçuşa yasak bölge uygulaması, silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren bir tedbir görünümündedir ve bu tedbirin alınabilmesi için kabul edilebilecek yegane yasal temel, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın VII. Bölümüne uygun şekilde alınmış bir Güvenlik Konseyi kararının varlığıdır. Böyle bir yetkilendirmenin yokluğu halinde uçuşa yasak bölge, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 2/4. maddesini ihlal ve hedef ülkeye karşı hukuka aykırı bir "kuvvet kullanımı" anlamına gelecektir.

V. LİBYA HAVA SAHASINDA UÇUŞA YASAK BÖLGE UYGULAMASI

"Uçuşa Yasak Bölge", her ne kadar uluslararası hukuk bakımından muğlâk bir kavram olsa da, özellikle yakın tarihlerde sıklıkla başvurulan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saddam Hüseyin yönetiminin Körfez Savaşı sonrasında başkaldıran azınlıklara özellikle helikopter saldırılarıyla verdiği cevap ve dolayısıyla uyguladığı şiddet, ilk kez insancıl gerekçelerle bir devlete

³⁵ Aksi yönde görüş için bkz. **GÖÇER Mahmut**, İnsan Haklarının Korunması ve Birleşmiş Milletler (Güvenlik Konseyinin İnsan Hakları Alanındaki Faaliyetinin Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi), Ankara 2009, s. 66-67.

müdahale kararı alınmasına neden olmuştur; Irak bu bağlamda özgün ve önemli bir örnektir³⁶. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 5 Nisan 1991 tarihinde almış olduğu 688 sayılı karara³⁷ dayanılarak, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere öncülüğünde Irak’a müdahalede bulunulmuş; bu müdahale kapsamında Irak’ın kuzeyi emniyet altına alınmış ve Saddam güçlerinin bölge halkını hedef alacak muhtemel hava saldırılarına karşı uçuşa yasak bölge uygulamasına başvurulmuştur³⁸. Irak’ın güneyinde de aynı yasak, bölgenin Şii nüfusunu korumak üzere, 1992 yılında başlatılmış; önce 32. ve daha sonra 33. paraleli kapsayacak şekilde geçerli bir alanda uygulanmıştır³⁹.

Yakın tarihte karşılaştığımız bir diğer uçuşa yasak bölge uygulamasına, Bosna-Hersek hava sahası üzerinde, 1993-1995 yılları arasında başvurulduğu görülmektedir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra karşılaşılan en büyük felaket olarak tanımlanan Bosna-Hersek çatışması, Sırp, Boşnaklar ve Hırvatlar arasında yaşanmış; kanlı çatışmalar sonucunda binlerce sivil yaşamını yitirmiştir⁴⁰. Slovenya ve Hırvatistan’dan sonra bağımsızlığını ilan eden Bosna-Hersek, ‘Büyük

³⁶ **ERKMEN Serhat**, “ABD Ve İngiltere’nin Irak Karşısındaki Kuvvet Kullanımlarının Değerlendirilmesi”, Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, C. 8, S. 1, s. 311; **GRAY Christine**, “From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force against Iraq”, European Journal of International Law, Vol. 13, No. 1, 2002, s. 5; **MUTUŞ Ceren**, “Libya Operasyonu ve Uluslararası Hukuk”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2014>, (25.02.2013); Ayrıntılı bilgi için bkz. **SCHACTER**, s. 452-473.

³⁷ **UN Security Council, S/RES/688(2011)**, adopted by the Security Council at its 2982nd meeting, on 5 April 1991.

³⁸ **ALSTON Philip**, “The Security Council and Human Rights: Lessons to be Learned from the Iraq-Kuwait Crisis and its Aftermath”, Australian Year Book of International Law, Vol. 13 (1990-1991), s. 125; **MUTUŞ Ceren**, “Libya Operasyonu ve Uluslararası Hukuk”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2014>, (25.02.2013).

³⁹ **ERKMEN**, s. 324; **YOO John**, “International Law and the War in Iraq”, The American Journal of International Law, Vol. 97, No. 3 (July 2003), s. 564, 570.

⁴⁰ **ERDAL Selcen**, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Devlet Egemenliğine Etkisi, Ankara 2010, s. 72.

Sırbistan'ın hayalini gerçekleştirme arzusunda olan Sırpların saldırısına uğramış ve bölgede büyük bir soykırım yaşanmıştır. Bu süreçte, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 9 Ekim 1992 tarihinde aldığı 781 sayılı karar⁴¹ ile Bosna-Hersek hava sahasında uçan Sırp uçaklarına uçuş yasağı getirmiş; Birleşmiş Milletler uçuşları ile diğer insanî amaçlara yönelik uçuşlar bu uygulamadan muaf tutulmuştur⁴². 31 Mart 1993 tarihine gelindiğinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, bu uçuş yasağını ihlâl eden Sırp uçaklarının belirli şartlarda düşürülmesini öngören 816 sayılı kararı kabul etmiştir⁴³.

Yukarıdaki başlıklarda bahsedilen iç savaş sürecinde, muhalif halk hareketinin bastırılması için hava araçlarının kullanılması ve bu hava saldırıları sonucu önemli miktarda sivil kayıpların yaşanması gerekçesiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1973 sayılı kararda, Libya hava sahası uçuşa yasak bölge ilan edilmiş; böylelikle, Libya'nın ulusal hava sahası üzerindeki egemenliği, deyiş yerindeyse, askıya alınmıştır. Başka bir ifadeyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1973 sayılı kararlar, sivillerin korunmasına yardımcı olmak amacıyla, Libya Arap Cumhuriyeti hava sahasındaki tüm uçuşlara yasak koymaya karar vermiştir.

Getirilen bu yasağın tıbbi malzeme, gıda ve yardım çalışanları da dâhil olmak üzere insani yardımın teslimatı veya teslimatının kolaylaştırılması ya da Libya'dan gelen yabancı uyruklu vatandaşların tahliyesi olan uçuşları kapsamayacağı kararda özellikle vurgulanmıştır.

Söz konusu kararın 4. paragrafında Güvenlik Konseyi, üye devletleri, Genel Sekreteri bilgilendirerek, ulusal veya bölgesel kuruluşlar veya düzenlemeler aracılığıyla ve Genel Sekreter ile işbirliği içinde hareket ederek, Bingazi de dâhil olmak üzere Libya topraklarında saldırı tehdidi altında bulunan sivilleri ve sivil yerleşim alanlarını korumak için

⁴¹ **UN Security Council, S/RES/781(1992)**, adopted by the Security Council at its 3122nd meeting, on 9 October 1992.

⁴² **CHINKIN**, s. 914; **YAPICI Merve İrem**, "Bosna Hersek'te gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 2, No: 8, 2007, s. 12.

⁴³ **UN Security Council, S/RES/816(1993)**, adopted by the Security Council at its 3191st meeting, on 31 March 1993.

1970 sayılı kararın 9. paragrafına bağlı kalınmaksızın gerekli önlemleri almak konusunda yetkilendirmiştir. 8. paragrafta ise, tek başına veya bölgesel kuruluşlar ya da düzenlemeler aracılığıyla hareket eden üye devletler, Genel Sekreteri ve Arap Devletleri Birliği Genel Sekreterini de bilgilendirerek, gerektiğinde, uçuş yasağına uyulmasını sağlamak için gerekli tüm önlemleri almak üzere yetkilendirilmiştir. 4. ve 8. paragraflardaki yetkiye dayanılarak yapılan uçuşlar için bu yasağın geçerli olmayacağı da düzenlenmiş; başka bir ifadeyle, 4. ve 8. paragraflarda verilen yetkiler çerçevesinde hareket eden üye devletlerin uçuşları, bu yasağın kapsamı dışında tutulmuştur.

Libya örneğinde Güvenlik Konseyi kararları incelendiğinde, 39. maddeye uygun olarak, öncelikle Libya’daki durumun uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğu tespitinin yapıldığı; ardından da alınacak tedbirlerin belirlendiği görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın VII. Bölümüne göre Güvenlik Konseyi öncelikle “barış için tehdit, barışın bozulması veya saldırı eylemi” sayılacak özel durumları saptamak zorundadır. Güvenlik Konseyi, Libya krizine ilişkin 1970 sayılı kararında Andlaşma’nın VII. Bölümüne göre hareket ettiğini açıklayarak, bu belirlemeyi üstü kapalı olarak yapmış; Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın VII. Bölümünde yer alan 41. madde hükmüne dayanarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin temel sorumluluğu gereği, birtakım tedbirler alınmasını karara bağlamıştır. Bu tedbirler arasında, Libya Arap Cumhuriyeti’ne silah ambargosu uygulanması, Kaddafi’nin ve yakın çevresinin malvarlıklarının dondurulması ve bu kişilere seyahat yasağı uygulanması bulunmaktadır.

1970 sayılı kararın gereklerinin yerine getirilmemesi gerekçesiyle alınan 17 Mart 2011 tarihli ve 1973 sayılı kararda da, Libya Arap Cumhuriyeti’ndeki durumun uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturmaya devam ettiği tespiti yapılmış ve Birleşmiş Milletler Andlaşması’nın VII. Bölümü çerçevesinde hareket etmek suretiyle, derhal ateşkes sağlanması ve sivillere karşı devam eden saldırı ve istismara son verilmesi istenmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, bu kararla Libya hava sahasını uçuşa yasak bölge ilan etmiş; sivillere yönelik şiddeti engellemek için “gerekli görülen bütün önlemler”in alınacağı ifadesiyle de müdahaleye açıkça izin vermiştir.

1973 sayılı karar, 41. maddeye dayanan 1970 sayılı kararı özellikle hatırlatmakta ve durumun “kötüye gittiğini” bildirmekte, buradan hareketle de 41. madde uyarınca alınan tedbirlerin yetersiz kaldığını açıkça belirtmektedir. Her ne kadar 1973 sayılı kararda açıkça 42. madde zikredilmese de, ülkede olayların durumunun kötüye gittiğinin belirtilmesi ve VII. Bölümün çatısı altında meselelerin çözümünde kuvvete başvurulması kararı göz önünde bulundurulduğunda, varılan tek sonuç Libya uçuşa-yasak bölge operasyonunun yasal dayanağının 42. madde olduğudur⁴⁴.

1973 sayılı karar metninden de açıkça anlaşılacağı gibi, Libya hava sahası üzerinde başlatılan uçuşa yasak bölge uygulamasının temel sebebi, muhalif halk hareketinin bastırılması için Libya Arap Cumhuriyeti’ne ait hava araçlarının doğrudan doğruya sivillere yönelik olarak kullanılması ve bunun ortaya çıkardığı kayıplardır. Bununla birlikte, 1973 sayılı kararla getirilen bu yasak, temelde Libya Arap Cumhuriyeti’ne yönelik bir görüntü çizse de, direnişçiler için de bağlayıcı niteliktedir⁴⁵. Dolayısıyla, kararda belirtilen istisnalar dışında, bu yasağa aykırı davranılması halinde, her türlü tedbirin alınması mümkün kılınmıştır.

Nitekim, 1973 sayılı kararın 8. paragrafında, tek başına veya bölgesel kuruluşlar ya da düzenlemeler aracılığıyla hareket eden üye devletlerin, Genel Sekreteri ve Arap Devletleri Birliği Genel Sekreterini de bilgilendirerek, gerektiğinde, uçuş yasağına uyulmasını sağlamak için gerekli tüm önlemleri almak üzere yetkilendirildiği görülmektedir. “Tek başına veya bölgesel kuruluşlar ya da düzenlemeler aracılığıyla hareket eden” ifadesi sebebiyle Libya’daki uçuş yasağı, bütün devlet ve güvenlik organizasyonlarının uçakları ve diğer askeri kuvvetleri tarafından da icra edilebilir kılınmıştır.

⁴⁴ Aynı yönde görüş için bkz. **SCHMITT Michael N.**, “Wings Over Libya: The No-Fly Zone in Legal Perspective”, *The Yale Journal of International Law Online*, Vol. 36, Spring 2011, s. 48; Aksi yönde görüş için bkz. **GÖÇER**, s. 66-67.

⁴⁵ Örneğin NATO, direnişçilere ait bir savaş uçağını, uçuşa yasaklı bölgeyi ihlal etmesi nedeniyle inişe zorlamıştır. Bkz. **ARSAVA**, s. 50.

Bu doğrultuda, amacı, Libya ordusunun isyancılara ve diğer sivillere yönelik saldırılarını önlemek ve Kaddafi güçlerinin uçuş yasağını delme potansiyelini en aza indirmek olarak belirlenen operasyonda, Libya'nın hava savunma sistemi ciddi şekilde etkisiz hale getirilmiş, Libya hava kuvvetleri bir savaş gücü olarak varlığını devam ettiremez hale getirilmiştir.

VI. SONUÇ

Libya, “Arap Baharı”nın en çok etkilediği iklimlerden biridir kuşkusuz. Ülkede 42 yıldır süren Kaddafi yönetimine son vermek amacıyla düzenlenen protestolar ve devamında yaşanan silahlı çatışmaların büyük kayıplara neden olduğu belirlenmiş ve bu durum uluslararası toplumun müdahalesinin temel gerekçesini oluşturmuştur.

Kaddafi'ye bağlı güçlerin direniş gösterenlere uyguladığı ileri sürülen şiddet ve hatta Libya Arap Cumhuriyeti'ne ait savaş uçaklarının sivillere yönelik olarak kullanılması, 1973 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararıyla Libya hava sahasının “uçuşa yasak bölge” ilan edilmesine neden olmuş; Libya hava sahası, kararda belirtilen istisnalar dışında bütün uçuşlara kapatılmış ve bu yasağın uygulanmasına yönelik tedbirler alınmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, temelde sivillerin korunmasına yönelik olarak başvurulmuş bu pasif görünümli uygulama, uçuş yasağını delen, delme potansiyeli olan ve/veya bu potansiyeli artırıcı bütün hava ve kara unsurlarına yönelik olarak aktif bir müdahaleye dönüşebilecektir. Bir başka açıdan bakılarak belirtilebilir ki, sivillerin korunmasına yönelik olsa da, uygulamanın açık bir bombardımana dönüşmesi ve sivillerin hedef haline gelmesi de ihtimal dâhilindedir.

Dolayısıyla, aktif yönü düşünüldüğünde silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirecek bu tedbirin, Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 42. maddesine dayandırılması ve bu madde doğrultusunda uygulanması gerektiği tespitinin yapılması mümkündür.

KAYNAKLAR

AKSAR Yusuf, “Uluslararası Hukukta Devletin Sorumluluğu: Libya Örneği”, Uluslararası Yatırım Hukuku Bağlamında Libya Krizi, (Ed.: M. Macit Kenanoğlu/Ali Yeşilirmak), İstanbul 2011, ss. 47-58.

ALPTEKİN Gökhan, “Arap Baharı’nda NATO Etkisi ve Libya Operasyonu”, <http://www.turksam.org/gençbakis/a2781.html>, (26.03.2013).

ALSTON Philip, “The Security Council and Human Rights: Lessons to be Learned from the Iraq-Kuwait Crisis and its Aftermath”, Australian Year Book of International Law, Vol. 13 (1990-1991), ss. 107-176.

AREND Antony Clark/BECK Robert J., International Law and the Use of Force, New York 1995.

ARSAVA Füsün, “Uluslararası Hukuka Uygunluk ve Meşruiyet Tartışmasında Bir Örnek Olarak Libya Askeri Operasyonu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 4, S. 13, Nisan 2013, ss. 41-63.

AYHAN Veysel, “Libya İç Savaşı: Kaddafi Rejiminin Sonu”, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1547>, (14.02.2012).

BOZKURT Enver, Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, Ankara 2003.

CEVİZ Nurettin, “Libya Tarihine Kısa Bir Bakış”, Ortadoğu Analiz, C. 3, S. 27, Mart 2011, ss. 80-90.

CHINKIN Christine, “The Legality of NATO’s Action in the Former Republic of Yugoslavia (FRY) Under International Law”, International and Comparative Law Quarterly, Vol. 49, No. 4, October 2000, ss. 910-925.

CİVELEK Jale, “Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Y. 10, S. 1-2, 1990, ss. 13-47.

EL-KİHYA Mansur Ömer (Çev: Saadet Yıldız İnal), Libya’nın Kaddafi’si, İstanbul 2001.

ERDAL Selcen, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Devlet Egemenliğine Etkisi, Ankara 2010.

ERKMEN Serhat, “ABD Ve İngiltere’nin Irak Karşısındaki Kuvvet Kullanımlarının Değerlendirilmesi”, Avrasya Dosyası, BM Özel, İlkbahar 2002, C. 8, S. 1, ss. 310-339.

GÖÇER Mahmut, İnsan Haklarının Korunması ve Birleşmiş Milletler (Güvenlik Konseyinin İnsan Hakları Alanındaki Faaliyetinin Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi), Ankara 2009.

GRAY Christine, “From Unity to Polarization: International Law and the Use of Force against Iraq”, European Journal of International Law, Vol. 13, No. 1, 2002, ss. 1-18.

<http://www.mansethaber.com/abd-dunya-haber-1258.html>, (9.9.2013).

KELSEN Hans, “Collective Security and Collective Self-Defence Under the Charter of the United Nations”, The Use of Force in International Law (Ed.: Tarcisio GAZZINI/Nicholas TSAGOURIAS), Burlington 2012, ss. 97-110.

KOÇ Şanlı Bahadır, “Amerika-Sonrası Dünyanın İlk Krizi”, <http://www.21yyte.org/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2011/03/23/6135/amerika-sonrasi-dunyanin-ilk-krizi-libya>, (12.09.2013).

KÜTÜK Dilek, “Libya’daki Gelişmelerin Ortadoğu ve Dünya Politikasına Etkileri”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/1832-libyadaki-gelismelerin-ortadogu-ve-dunya-politikasina-etkileri>, (14.02.2012).

KÜTÜKÇÜ Mehmet Akif/ERDAL Selcen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları (1946-1965), C. 1, Konya 2011.

MUTUŞ Ceren, “Libya Operasyonu ve Uluslararası Hukuk”, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=2014>, (25.02.2013).

ÖZŞİMSİR Şafak, “Tarihsel Süreçte Libya ve Bugünkü İsyancılar”, <http://www.politikakademi.org/2011/04/tarihsel-surecte-libya-ve-bugunku-isyancilar/>, (14.02.2012).

PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 10. Baskı, Ankara 2011.

SCHACTER Oscar, “United Nations Law in the Gulf Conflict”, The American Journal of International Law, Vol. 85, No. 3 (July 1991), ss. 452-473.

SCHMITT Michael N., “Wings Over Libya: The No-Fly Zone in Legal Perspective”, The Yale Journal of International Law Online, Vol. 36, Spring 2011, ss. 45-58.

YAPICI Merve İrem, “Bosna Hersek’te gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C. 2, No: 8, 2007, ss. 1-24.

YOO John, “International Law and the War in Iraq”, The American Journal of International Law, Vol. 97, No. 3 (July 2003), ss. 563-576.